

Del Consolat de Mar, Cònsols, Alfòndecs i Pariatges

Autor: Sebastià Sardiné i Torrentallé
Data de publicació: 13-04-2026

L’advocat, escriptor i estudiós de la Història arenyenc Sebastià Sardiné i Torrentallé ens presenta aquest treball sobre el Consolat de Mar. Sardiné ha tingut reunions amb el primer Cònsol modern, ara parlamentari (amb qui n'ha parlat diverses vegades, en una d'elles el va citar al Parlament de Catalunya per a parlar del Consolat i també de la seva innovadora proposta de "Cinquena via econòmica i social” per si la brevíssima República Catalana de 2017 hagués quallat, no pas avortada per qui, sense estar empoderat a fer-ho, la va suspendre). Gràcies a aquest parlamentari, ha tingut accés a molts dels arxius, poc estudiats, del Consolat de Mar a Barcelona, i ha aconseguit de tenir-ne, doncs, un coneixement prou profund per a opinar-ne -històricament-, política d'imatge a part.

L'esperit dels "Consolats de mar", el va incorporar a la seva Proposta de Constitució per a la República de Catalunya (2015), que va elaborar amb un grup heterogeni de gent (15-17 persones) de diferent ideologia, que foren capaços de consensuar aquest important text amb la intenció que podria servir com a eina a la Llei de Transitorietat Jurídica 20/2017, en la qual ell també va tenir-hi una important participació, una proposta que no se la pot agenciar personalment ningú en ser un treball col·lectiu. Quelcom semblant també passa amb el tema del Consolat de Mar, on qui en parla ve obligat a citar les fonts del seu coneixement.

Ara que la Cambra de Comerç de Barcelona vol impulsar/reestructurar els Consolat de Mar, concretant-lo inicialment en les funcions de resolució de conflictes entre mercaders, fent mediació i arbitratge, potser es fa necessari, per al general coneixement, fer-ne un resum, d’aquesta nostra vella institució, veritable Eina d’Estat, quan ho era de la nostra antiga Corona catalano-aragonesa, que, amb traïdoria, ens segaren a partir del Decret de Nova Planta de 16.01.1716, després de la capitulació d’aquell primer Onze de Setembre 1714, i 01.10.2017 que encara vindiquem. Benvinguda, també, la iniciativa d’introduir la mediació en els jutjats contenciosos administratius a Catalunya (0).

Cos jurídic del dret marítim català

El seu origen és la Carta Consular de Barcelonade 1258, que recull, en forma escrita, els costums dels comerciants de la mar a Barcelona (1). La Carta, antecedent del Codi de Comerç del 22.08.1885, era el “dret dels mercaders” que traficaven per la mar (2) inscrits prèviament en el gremi corresponent o corporació, a partir de la qual va crear-se, a l’efecte, el Consolat de Mar de Barcelona, que s’estendria pels coneguts ara com a Països Catalans (de Roses a València-Alacant) i per tota la Mediterrània fins a Constantinoble, Tir, Damasc, Alger, Tunísia, Marroc, Alexandria, també per l’Atlàntic europeu (Bruges); més tard, el seu esperit, fins a Amèrica. Les rutes que s’establiren foren molt diverses, com divers era el trànsit, el comerç i els incidents de tota mena, (incompliments contractuals, robatoris, impagaments, naufragis, assegurances...): d’aquí que s’havia d’establir una reglamentació de tot plegat, per tal de regular i resoldre els incidents. Hi va ajudar l’estructura d’antics templers (mitjans de pagament, i crèdit) i la Taula de Canvis de Barcelona (primer banc mundial).

El Consolat de Mar de Barcelona s’establí al 1260, millorant-lo fins al 1282. Al següent any, Pere III autoritzà el de Valencia, i el de Mallorca, que podia nomenar els seus propis cònsols allà on no n’hi havia de nomenats per Catalunya, cosa que provocà molts de conflictes competencials, segons ens diu l’autor Daniel Duran Duelt en el seu treball “La fi del sistema consular mallorquí” on ens parla dels consolats a Pera i Constantinoble. Cal fer un esment també al Consolat de Bruges (1330-1488) amb un magnífic treball de Pablo Desportes Bielsa, fent esment dels privilegis atorgats als mercaders de la Monarquia catalana, tractant el text, entre altres, qüestions de pirateria. A l’inici del segle XIV, Jaume III autoritzà el Consolat de Mallorca, després el de Tortosa, Girona, Perpinyà i Sant Feliu de Guíxols al 1443. A l’exterior, el primer, de l’any1462, fou, a Montpeller; seguiren els de Marsella, Bilbao, Sevilla, Puerto de Santa Maria, Madrid al 1632 i Sant Sebastià al 1682. El mateix any de 1282, es reconeixia la Universitat de Prohoms de la Ribera Barcelonesa, una mena de confraria autoritzada de gent de la mar, que es va encarregar oficialment de regular l’aplicació de les regulacions marítimes, i que donà legitimitat a dos Cònsols, als quals es va facultar per establir un Consell de la Llotja. S’imposaren pariatges (per a satisfer depeses per a la defensa de mercaders), o contribucions, (3) a part de les lleudes, que eren els impostos que pagava qui entrava mercaderies en una ciutat on hi havia mercat (fins no fa tant, els recaptaven els burots). Avançant-se a la primera constitució catalana aprovada en Corts de Barcelona, l’any 1283, es regulaven els drets i deures de les tripulacions i el règim disciplinari aplicable. Pel que fa al riu Ebre, al 1279, aparegueren els Costums de Tortosa, que regulaven totes les tasques marineres i el trànsit comercial de l’Ebre i la seva desembocadura, i, lluny de competir, es complementaren més endavant amb el Llibre de Consolat de Mar.

No fou fins el 1370 que, a Barcelona, aparegué el Llibre del Consolat de Mar (escrit en català, compilat i publicat a València al 1484), que fou un compendi de tots els consums i lleis de mar fins a llavors aplicables, modernitzant-les i innovant. Consta de 249 articles, més altres 41 dels Costums de Mar de Barcelona, i 31 Privilegis del nostre Rei en Pere, que ho era “d’Aragò e de Cicília”. El Privilegi 31 és del rei Alfons que s’intitulà rei d’Aragó, de Sicília, de València, Mallorca, Sardenya i Còrcega; comte de Barcelona, duc d’Atenes i Neopàtria, comte del Rosselló i Ceret. Tot i això, els mercaders catalans ja s’havien establert en “fondes” o alfòndecs a Bugia, a mitjan segle XIII, també a Tunis, amb un cònsol nomenat pel rei; una dècada després, n’apareix un altre, d’alfòndec, a Alexandria, on el consol era Guillem de Montcada, al 1264.

Les normes del Llibre de Consolat de Mar s’aplicarien a tot el comerç marítim del món, fins a la ocupació de Felip V i l’abolició per aquest de totes les nostres institucions, consolats inclosos, excepte el consolat de Mallorca i el de Barcelona, que, amb moltes dificultats borbòniques, s’aplicà fins a 1829. El de València es restablí al 1762, i el Consolat d’altres capitals també, però seguint un model diferent.

Catalunya, tot i la submissió a Castella, seguí navegant arreu del món. Un dels principals pilots fou el fundador de la Reial Escola de Pilots d’Arenys de Mar, l’any 1802, Josep Baralt i Torres (Arenys de Mar 31.05.1740-1829), cosmògraf, alferes de fragata, mestre de nàutica; navegà moltes vegades a les Amèriques, comandant diferents vaixells; patró honorífic de la Real Armada Española, autor de les famoses “Taules de Navegació” on deixava escrites totes les arts de navegació, el càlcul de rutes, de situació, de destí, normes que s’han vingut aplicant fins que els

satèl·lits i la informàtica aparegueren. En tinc, als meus arxius, el seu estendard. Es pot ben afirmar que el dret marítim internacional i global es regia pel dret català, i les rutes es fixaven amb taules de navegació catalanes. La institució del Consolat de Mar, la nostra Taula de Canvis i les Taules de navegació d'en Baralt són estudiats arreu, especialment en països anglosaxons.

Cònsols

El Consolat de Mar estava formatper diferents cònsols (a Castella, sota el control d'un Prior). Barcelona en tenia dos, actuaven a la Llotja de Mar (4). Els cònsols podien consultar un equip d'assessors, Consell de la Llotja. Tenien facultats per a administrar el dret marítim, com a jurisdicció especial, on es procurava fugir de formalismes. La demanda podia ser oral o escrita (en aquest cas, amb còpia per a la contrapart, amb possibilitat de reconvenir). El procediment era bàsicament oral, amb proves i testimonis, cercant un consens (5), amb resolucions arbitrals apel·lables a un jutge d'apel·lacions -termini: 10 dies-, establint les resolucions jurisprudència, amb la qual s'anava transformant, millorant i innovant el dret marítim. El jutge d'apel·lació podia consultar altres assessors diferents dels de primera instància, i resoldre amb un decret, confirmant la sentència o revocant-la, sense possibilitat d'apel·lació en consolats sota jurisdicció catalana-aragonesa. En cas de plet, els cònsols podien ser recusats si es dubtava de la seva imparcialitat. Els cònsols podien fer executar les sentències. Els condemnats tenien de pagar en deu dies o garantir el pagament amb bens executables en subhasta. Si no tenia bens per pagar, anava a la presó.

Tot i això, els ports i pobles de la Mar eren molts, tots amb llurs costums (Gènova, Venècia, Amalfi, Pisa...), que entraven sovint en conflicte amb les normes del Consolat de Mar, però aquest les anava incorporant si milloraven el context. Els conflictes entre les competències del Consolat de Mar i les de la jurisdicció ordinària (pocs casos) solien aparèixer quan el rei atorgava privilegis i ordinacions a favor d'algun Consolat concret. El Llibre del Consolat de Mar fou traduït a diferents idiomes, els principals parlats en l'Europa de llavors.

L'alfòndec català. Extraterritorialitat.

Catalunya, és a dir, els catalans som presents arreu del món, estructurats en Casals o Esbarts, Penyes de futbol del Barça, Delegacions de l'Assemblea Nacional Catalana (ANC) i/o d'Òmnium Cultural, "Club Catalán de Negocios" a Mèxic, o, amb intents més institucionalitzats, al 2008, quan l'Ajuntament de Barcelona inaugurà el primer Consolat de Mar modern, a Xangai, primer intent de re-formular una xarxa de consolats arreu del món. Diplocat, abans del 155, i novament ara, ha designat, en llocs claus per a la nostra vocació exportadora, Delegacions, sense alfòndecs encara, embrions del que podrien ser nous
Consolats de Mar.

Considero que les Cambres de Comerç catalanes estan legitimades estatutàriament per a la defensa, en tots els camps, dels interessos del comerciants catalans globalitzats (Big-Data, 5G i totes les noves tecnologies que en derivin), retrobant, en cas de conflictes, aquell esperit inicial, renovat, pel que, sent pràctics, poder resoldre qualsevol conflicte per mediació i arbitratge. Seria bo que totes les institucions i organismes es coordinessin i s'ajudessin, en aplicació dels principis d'eficiència i eficàcia que ha caracteritzat sempre els catalans.

Gràcies, Pere el Cerimoniós, Joan I... Martí l'Humà, per haver-nos regalat els Consolats de Mar, però, per a què tot aquest esforç sigui efectiu, necessitem un Estat Propi.

Per a tenir Estat Propi, cal conèixer, també, de on venim, nostres costums, lleis, institucions, d'aquí que hagi escrit el meu llibre L'Àliga empren el vol (6), on hi trobareu una mica de tot, amb tan diversa forma de pensar, fer i entendre respecte a Castella.

Sebastià Sardiné i Torrentallé
Advocat. Investigador històric. Escriptor.

Arenys de Mar, 25.11.2020.

Notes

(0) Amb una guia elaborada per la magistrada Montserrat Raga i la lletrada Ascensió Capell, a la qual caldrà afegir la iniciativa de la Cambra de Comerç de Barcelona. Tots hi guanyarem.

(1) Incorporant alguns costums mariners del codi civil justinià, i del Liber Iudiciorum visigot S-VI.

(2) El que transportaven eren mercaderies, però també esclaus nordafricans i centreafricans, sent Barcelona un dels principals ports d'esclavatge, en un entorn geopolític farcit de guerres, de corsaris i de pirates.

(3) Notis: a Catalunya en diem contribucions, de l'exacció necessària per a fer funcionar les institucions creades; a Castella en deien "impuestos", en correspondència al seu règim absolutista.

(4) A la Llotja de Mar de Barcelona, és on es va casar Carles III d'Habsburg amb Elisabet Cristina de Brunswick, l'agost de 1708, cantant-se allà la primera òpera a la Península Ibèrica, Il piu bel nome, del venecià Antonio Caldara, en honor a l'esposa Elisabet Cristina.

(5) Acabades les sessions, els cònsols podien consultar els seus assessors, amb molta força el seu dictamen, no així als consolats de mar a Castella, on s'imposava el vot majoritari d'un Prior als cònsols i als assessors. Les sentències del Jutge d'apel·lacions a Bilbao, Burgos, Sevilla (i a València fins 1331) es podien apel·lar a una altra instància si la resolució era revocatòria de l'anterior.

(6) Vegeu L'Àliga empren el vol. Dels usos, costums, institucions i drets a la república catalana. Llibres del Índex, 2017. Autor: Sebastià Sardié i Torrentallé.